

Gravide arbeidstakere

De siste tiår har de fleste gravide vært yrkesaktive, og majoriteten fortsetter i jobb etter fødselspermisjonen. Høyt sykefravær blant gravide arbeidstakere kan tolkes som tegn på mangler i den svangerskapsrelaterte lovgivingen og/eller dens praktisering. Tidlige studier har vist at sykmelding av gravide er assosiert med arbeidsforhold, noe som gir mulighet for forebygging gjennom tilrettelegging av arbeidet. Hovedformålet med avhandlingen var å identifisere arbeidsrelaterte forhold som fremmer eller hemmer gravidens mulighet til å være i arbeid frem til fødselspermisjonens start. Arbeidet er basert på materiale fra to studier: en landsomfattende spørreskjemaundersøkelse til alle som fødte i Norge seks uker høsten 1989, og en intervansjonsstudie i en kirurgisk avdeling og en statlig etat i Oslo 1993–97.

I motsetning til sykmelding i året før graviditeten, varierte sykmelding under graviditeten med arbeidsmiljøet. Sykmelding økte med mengden av belastninger i arbeidet, så vel fysiske (løft, slitsomme arbeidsstillinger) som psykiske/organisatoriske (hektisk tempo, skiftarbeid). Det selv å ha kontroll med tidsbruk på jobben, gav mindre sykmelding. Forskjellen mellom kvinnene (alder, utdanning, barn) spilte mindre rolle for variasjon i sykmelding når arbeidsforholdene var tatt med i betraktningen. Sykmelding under graviditeten kan være en indikator på grad av uforenlighet mellom arbeidsforhold og nedsatt arbeidskapasitet mer generelt.

To tredeler av yrkesaktive gravide i 1989 hadde behov for tilrettelegging, hvorav halvparten oppnådde justeringer som gjorde at arbeidet passet bedre for dem. Slik tilrettelegging var assosiert med en kraftig reduksjon av både andelen sykmeldte og tiden sykmeldingen varte. For at tilrettelegging skulle defineres som tilfredsstillende av pleiere og saksbehandlere, måtte tiltakene løse problemer med å opprettholde en skikkelig jobbstandard under graviditeten; og endringene måtte ikke føre til reduksjon av faglig innhold, kollegial gjensidighet eller lønn.

Omfanget av arbeid med tilrettelegging for gravide vil variere betydelig i arbeidsmarkedet, både fordi antallet gravide varierer, og fordi andelen som har behov for tilrettelegging varierer (fra 40 % i kontorliknende arbeid til 80–90 % i pleie- og industriarbeid). Om tilrettelegging ble gjennomført eller ikke, varierte i 1989 ikke med hvor mange gravide som hadde behov for tilrettelegging i de ulike yrkene. Derimot varierte

graden av tilrettelegging med arbeidsplassens størrelse og arbeidstidsorganisering. I intervansjonsstudien så tilrettelegging ut til å avhenge mer av enhetenes alminnelige organisatoriske fleksibilitet, enn av ledernes holdninger til gravide arbeidstakere eller egenskaper ved de gravide. Dette tyder på at tilrettelegging ved graviditet kan være en indikator på arbeidsplassens allmenne rutiner for HMS-arbeid og personalhåndtering.

Avhandlingens resultater peker på mulighet for en betydelig reduksjon av behovet for fravær blant gravide arbeidstakere gjennom primær eller sekundær reorganisering av arbeidet. Studiene viser at tilfredsstillende tilrettelegging kan oppnås under svært ulike forhold. Å lete etter og spre erfaringene fra slike eksempler, kan være én vei å gå for å bedre forholdene for gravide arbeidstakere, så vel som for andre med nedsatt arbeidsevne.

Avhandlingens tittel

Pregnancy at work – work conditions, job adjustment and sickness absence in pregnancy

Utgår fra

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Det medisinske fakultet

Disputas 23.2. 2001

Universitetet i Oslo

Kitty Strand

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo
Postboks 1130 Blindern
0317 Oslo

Årstidsvariasjon av sinnsstemning og atferd

Hensikten med denne avhandlingen har vært å undersøke om det er årstidsvariasjon i forekomsten av ulike former for atferd og av psykiske lidelser hos barn og voksne i Norge. Videre er eventuelle statistiske sammenhenger mellom atferd og dagslengde gjennom året undersøkt. Til sist er forskjeller i årstidsrytme knyttet til breddegrad, alder og kjønn undersøkt. Antallet hendelser per måned i ulike grupper ble studert; alle selvmord i Norge 1969–96 (N = 14 503), innleggelser for depresjon og mani i en del sykehus 1992–96 (N = 4 341), alle registrerte voldsepisoder i Norge 1991–97 (N = 82 537), personalskader i et psykiatrisk sykehus 1991–97 (N = 502), alle telefoner til Barn og Unges Kontakttelefon i hele Norge 1996–98 (N = 691 787 oppringninger,

220 602 samtaler) og i Trondheim 1991–97 (N = 80 983 oppringninger, 22 698 samtaler) ble inkludert i arbeidet. Hyppigheten av alle disse hendelsene i hver måned ble sammenliknet med en forventet lik fordeling av hendelsene året igjennom.

I alle disse materialene er det en økt aktivitet i april–juni og i oktober–november, videre er det stille perioder om vinteren og om sommeren. Blant barn som ringer kontakttelefonen er det gradvis avtakende årstidsvariasjon av henvendelser med økende alder fra 7 til 17 år og økende årstidsvariasjon i antallet henvendelser jo lenger nord man kommer i Norge. Også årstidsvariasjonen av vold i Norge endrer seg jo lenger nord man kommer i landet.

Blant menn er der en korrelasjon mellom det månedlige antallet av selvmord og av innleggelser for mani og mellom antallet selvmord og innleggelser for depresjon. Blant kvinner er det en avtakende årstidsvariasjon av innleggelser for depresjon med økende alder.

Den månedlige endring av dagslengde som er raskest ved jevndøgnene, korrelerer med en viss forsinkelse med forekomsten av vold i Norge og med antallet oppringninger til Barn og Unges Kontakttelefon.

Funnene i avhandlingen er i samsvar med tidligere beskrivelser av en markert økning av suicid og av innleggelser for depresjoner om våren og til dels om høsten. I avhandlingen er en tilsvarende rytme funnet for annen atferd. Dette tyder på at årstidsrytmen av psykiatrisk sykdom avspeiler en årstidsrytme av atferd i store deler av befolkningen. Videre ser det ut til at forskjellene i atferd gjennom året blir mer markerte jo lenger nord man kommer i landet og at årstidsvariasjonene er mest markerte hos de yngste av oss. I avhandlingen er det funn som støtter en hypotese om at endringer i dagslengde påvirker mennesket, det er mulig at dette skjer gjennom endret søvn og andre forstyrrelser i døgnrytmen.

Avhandlingens tittel

Seasonal variation of human mood and behaviour

Utgår fra

Psykiatrisk institutt

Disputas 8.6. 2001

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Gunnar Morken

gunnar.morken@medisin.ntnu.no
STPS Østmarka sykehus
7441 Trondheim